

## 7. 34 Ohliadnutie za tureckou vojnou

### Rakúska kronika kapituly z roku 1684

*Posledné svedectvo o raných rakúsko-uhorských dejinách provincie narúša časový rámec, ktorý je daný tejto zbierke prameňov, približne jedno polstoročie. Aby sme na želanie Viedenskej provincie predsa len mohli dať záverečnú bodku, môžeme to zdôvodniť významom tohto dokumentu: Vyše tri storočia brala Európu turecká expanzia stále viac do klieští. Bitka na Kosovom poli v r. 1389 predstavuje prvý znepokojujúci postup Osmanov až do Kosova. S pádom Konštantínopolu v r. 1453 a súčasným obsadením Srbska a Bosny sa „turecká hrozba“ priblíži pred brány Rakúska. V období reformácie sú obsadené aj Maďarsko a Sedmohradsko, a Viedeň je v r. 1529 prvý raz napadnutá. Kapucíni tiahnu v nasledujúcich desaťročiach neustále ako vojenský kapláni s katolícko-pápežskými vojskami proti hroznému nepriateľovi. Ich nasadenie v bitke pri Lepante (1571) a neohrozený boj Vavrinca z Brindisi pri Stoličnom Belehrade sú už spomenuté v tejto zbierke prameňov ako jednotlivé ilustračné príklady. Víťazstvá kresťanských vojsk sa však ukážu ako len prechodné oslobodzovacie bitky. Vnútoraná roztrieštenosť Západnej Európy a náboženský rozkol Nemeckej ríše bránia dlhú dobu odhodlanému a rozhodujúcemu postupu proti nebezpečenstvu z Východu. Tridsaťročná vojna oberie Západnú Európu o posledné zdroje. Následne zostane Viedeň ponechaná sama na seba a počas druhej alebo veľkej tureckej vojny (1683-99) sa ocitne v najhoršej tiesni. Dramatické obliehanie Viedne vzbudí najhoršie obavy, zmobilizuje účinky zúfalstva a privedie konečne k rozhodnutiu. Za prekvapivé a rozhodujúce víťazstvo pri Kahlenbergu vďaka Viedni zachraňujúcemu zásahu poľského kráľa: Prelomí turecký tlak v r. 1683 a nastolí koniec ich expanzii.*

*Správa kapucínskej kroniky obzerá práve len o rok neskôr na hrozné obliehanie Viedne. Pomalý ústup Turkov a mierové závery zo Srijemských Karlovíc (1699) a Požarevaca (1718), ktoré upevnia mladú rakúsko-uhorskú dualistickú monarchiu, ukončia nielen nočnú moru západoeurópskych dejín, ale aj jednu kapitolu vojenskej duchovnej služby kapucínov – a vojnovú biedu rôznych kláštorov v Rakúsku.<sup>1</sup>*

Bratia, ktorí sa kvôli strašnému pustošeniu Rakúska a obliehaniu Viedne Turkami rozptýlili do rôznych provincií, sú volaní naspäť a na tejto kapitule [Linz, 21. apríl 1684] pridelení svojim rodinám.

„Všetko má svoj čas“ hovorí mudrc [Kaz 3], podľa svojho času prebiehajú všetky veci pod nebom: Je čas narodiť sa a čas zomrieť, čas rozhodzovať kamene, a čas ich opäť zbierať: Akým časom zomrieť ... bol tento uplynulý rok 1683, sa musí zachytiť kvôli krátkosti len voľne. Slávou ovenčený básnik Vergílius (Eneida, 2. kniha) odporúčal tragické zničenie a spálenie na popol Tróje, oného najslávnejšieho mesta celého Grécka, na trvalú pamiatku nasledujúcim pokoleniam. Rovnako oplakával prorok

---

<sup>1</sup> Z kroniky kapituly Rakúskej provincie kapucínov 1600-1700, 181-185, o roku 1684. Latinský text preložil Erhard Mayerl z Viedenskej provincie.

Jeremiáš horkými slzami pád Jeruzalema; Ráchel oplakávala svoje deti, ktoré nechal bezbožný kráľ Herodes tak kruto zavraždiť. Boží Augustín (Sermo 1, de Innoc.) naproti tomu výstižne hovorí o tomto vyvraždení, keď ho nazýva „veľkým mučeníctvom, krutým divadlom“.

### **Všeobecná situácia**

Kto opíše nebezpečenstvá, kto krvipreliačia, kto biedu a nešťastie, ktoré tak nečakane vtrhli do Uhorska a Rakúska sprisahánymi nepriateľmi kresťanstva a viery, a to Turkami a Tatármi? Kto by to dokázal verne zapísať pre nasledujúce pokolenie? Žiadne pero to nie je schopné všetko hodnoverne zachytiť, kde zlyháva jazyk tých, ktorí toto smutné divadlo museli zažiť a ledva unikli nebezpečenstvu života, ba smrti; ktorí sami od seba dosvedčujú, že to bolo súženie, o ktorom odpradáva nebolo počuť, nehovoriac, že by ho bolo vidieť: nádherné, drahé budovy, hrady a opevnenia, prastaré obce a mestá boli vypálené, spustošené zúrivosťou nepriateľov a takmer zrovnané so zemou. Sťa posadnutá pekelnou zúrivosťou vtrhla svorka nepriateľov podobná divým psom, teda ako levy, všetko rúcajúc, ničiac a vraždiac zavraždených a úplne bezmocných obyvateľov ako bezbranné ovce. Prekvitajúca provincia, ochrana a vytúžené útočisko takmer všetkého ľudu, sa vyľudnila; široko-dáľeko sa v najkratšom čase zmenili úrodné vinice, polia a role opustené svojimi roľníkmi, na vyprahnuté púšte; tristotisíc veriacich oboch pohlaví bolo odvedených ako ovce do otroctva, ktoré bolo biednejšie a tvrdšie než otroctvo v Egypte, ba samo horšie než smrť. Aké žalostné náreky zneli vo vzduchu, keď boli deti odtrhnuté od hrude svojich rodičov, nevesta a ženích, muž a žena nemilosrdne oddelení; keď boli ženy, vydaté i slobodné – duša sa chvie, jazyk to nemôže vysloviť, pero sa ježí to zapísať! – znásilnené, zneuctené a zohavené.

### **Útek cisára**

Zatiaľ čo krvou presiaknutá zahnutá šablľa divej beštie hrozí nad hlavami obyvateľov, ba ich zabíja a ničí, vidí sa náš najvznešenejší cisár Leopold I. nútený ustúpiť zúrivosti barbarov, ponechať nado všetko milovanú Viedeň svojmu osudu, aby však seba, spolu so svojou najvznešenejšou manželkou a najjasnejšími deťmi, priviedol náhlým útekem cez most ponad Dunaj do bezpečia pred hroziacim nebezpečím. Toto sa stalo za veľkého rozrušenia a sklúčenosti ľudu večer 7. júla. O polnoci dorazil cisár s niekoľko málo sprievodcami do Korneuburgu, mesta v Dolnom Rakúsku. Noc strávil, ako o tom niekoľkí vedia podať správu, prebdenú na slame, a zavčas rána sa napochytrou vyrazilo do Kremsu, kam sa dorazilo na večer a kde si bol človek konečne istý pred každým nepriateľským ohrozením.

Medzitým sa poddaní zdali, že v tomto všeobecnom zmätku nechcú už viac zachovať bezpodmienečnú vernosť svojmu zákonnému najmilostivejšiemu panovníkovi; začali sa potácať. A takmer by bolo prišlo k vzburám, hoci vraj kresťanská láska predsa zaväzuje k tomu, aby sme mali súcit s utečencami, prijať ich, smutných potešovať a akoukoľvek pomocou im narovnávať chodníky. Naproti tomu sa zbíhali a ohrozovali utečencov

trasúcich sa od strachu údermi, ba dokonca zabitím. Ba ešte viac: sama jeho najvyššia najmilostivejšia Výsosť, cisár osobne, bol obsypaný urážkami. Človek by si bol mohol myslieť, že sa asi vrátili oné smutné časy, ktoré kedysi čakali unikajúceho kráľa Dávida (2 Sam 16), keď bol napadnutý podlým Semeiom z príbuzenstva Šaulovho domu takými hanebnými preklínaniami a urážkami. Tieto nepríjemné zneuctenia prijímal náš najvyšší cisár na seba úplne odovzdane, a všetko znášajúc s vnútornou vyrovnanosťou a trpezlivosťou, prenechával božskému Sudcovi. – Ó, nestálosť všetkých vecí; ó, márnosť tohto sveta!

### **Osud kléru a kapucínov**

Pri tomto náhlom rúcaní všetkého, čo doteraz platilo, sa dalo, s Makabejcami povedané, „vidieť veľkú biedu“, ktorá medzi inými asi najviac postihla úbohých kňazov a rehoľníkov. Človek ich videl všade rozptýlených na úteku ako blúdiace ovce bez pastierov. Nikde sa im nenaskytlo isté prístrešie, pretože samotný duchovenský odev neznamenal už viac nič v očiach ľudu a stal sa ako prekliatím. Tak neostala, aby sa odvrátilo toto príkorie, žiadna iná cesta, než zameniť duchovenské oblečenie za svetské.

Hoci sme my chudobní kapucíni nepovažovali takúto zámenu za nutnú a našli sa ľudia, ktorí sa zamilovali nad našimi a poskytli im to nevyhnutné, museli predsa napokon horšie nielen počuť, ale aj vytrpieť. Veľmi mnohí, nie tak veľmi z jednoduchého ľudu, ale zo šľachty, totiž nepremyslene, úplne neodôvodnene a bez akejkoľvek úcty pripisovali vinu za vojnové udalosti, za vpád nepriateľov a strašné pustošenie najurodzenejšiemu a prevelebnému pánovi, pánovi Emmerichovi, kniežaťu Svätej ríše rímskej, ktorý pochádzal z nášho kapucínskeho rádu a bol asi tri roky biskupom Viedne a najbližším radcom Jeho cisárskeho Veličenstva. A tak sme museli my kapucíni, ako jeho bývalí spolubratia podľa Serafínskej reguly, znášať zlostné výrazy tváří, nadávky a výhražné slová; ba niekoľkí z nás utrpeli dokonca údery. Bratom sa dávalo na vedomie, aby zo svojich kláštorov, ktoré predtým mohli obývať v pokoji a kláštornej tichu, ktoré sa však teraz nachádzali v takej nešťastnej situácii, utiekli. Nie všetci však mohli utiecť.

### **Osud jednotlivých kláštorov**

Z kláštora Mödling, vzdialeného asi dve míle od Viedne, bol na úteku laický brat Dezidérius, Belgičan, s inými bratmi. Nejakou nešťastnou okolnosťou sa oddelil od bratov a blúdil sám po skalách a vrchoch, lesoch a kopcoch, aby sa dostal do bezpečia. Avšak Tatári, ktorí ako lovecké psy prekutali celú oblasť až po najneschodnejšie miesto, brata zajali a biedne ho vliekli, vlastným cingulom okolo krku, do tureckého tábora vo Viedni, aby ho predali. Avšak akýsi vznešený pán z Benátok, vyslanec urodzenej republiky pri ottomanskej bráne, sa nad ním zamiloval, vykúpil ho za istú sumu a dobre sa o neho staral po celú dobu. No čoskoro z nevypočítateľnej zbesilosti vydal veľkovezír rozkaz pre celý tábor okamžite popraviť všetkých kresťanov, ktorí vraj presiahli dvadsiaty rok života. Patril k nim aj menovaný brat. Božím vnuknutím bol predsa len

spomenutým pánom vyslancom, ktorý ho držal ukrytého vo svojom stane, zachránený. Tento ho zveril na tureckú stranu prebehnutému uhorskému grófovi s prosbou, aby ho tajne doviedol na nejaké bezpečné miesto. Onen to sľúbil z poslednej iskierky kresťanskej lásky, ktorá ešte zostala v jeho srdci, vzal so sebou o svoj život už zúfajúceho br. Dezidéria a doviedol ho v poriadku na jedno miesto, ktoré nebolo ďaleko vzdialené od kláštora ctihodných pátrov františkánov Štajerskej provincie. Tam bol prijatý so všetkou serafínskou láskou a bratským súcitom a dlhý čas dobre zaopatrený, pokým sa nemohol vrátiť opäť bezpečnou cestou do svojej Rakúskej provincie. Dvaja iní, ktorí boli na začiatku úteku spolu s menovaným bratom Dezidériom, totiž P. Serenus z Pasova a laický brat Anastázius z Rakúska, bezcieľne blúdili sem a tam, kým konečne po troch dňoch neprišli s Božou pomocou na bezpečné miesto, kde so slzami porozprávali, akú biedu a aké nebezpečenstvá mali vytrpieť. – Oveľa horší a tvrdsí osud postihol však veľadôstojného pátra Erazma, gvardiána vyššie menovaného kláštora v Mödlingu a jedného z najznámejších kazateľov provincie. Potom čo boli mesto a kláštor vypálené do tla, dal sa na útek spolu s kazateľom a vikárom pátrom Gelázium z Pasova, kazateľom pátrom Theodulom z Linzu a laickým bratom Euzébiom z Gmundenu. Boli prepadnutí prenasledujúcimi Tatármi, a aj po dôkladnom prepátraní provincie sa už viac nedozvedelo, či boli všetci štyria zabití pri prvom záchvate zúrivosti, alebo či boli odvedení do trpkého otroctva.

O laickom bratovi Lambertovi z Rakúska je isté, že bol na úteku z mesta Tulln spolu s kazateľom pátrom Marcellusom z Bavorska a rôznymi svetskými ľuďmi oboch pohlaví napadnutý na jednej lodi rozzúrenými Tatármi a podľahol svojim zraneniam. Keď sa po niekoľkých dňoch nepriateľ stiahol, našli ľudia jeho mŕtvolu a pochovali ho na brehu [Dunaja]. Naproti tomu sa páter Marcellus vrhol, aby unikol besneniu nepriateľov, do vody a prišiel, až po krk vo vode, ako k jedinému útočisku pre svoj život k menovanému mestu, kde bol prijatý, ušiel najväčšiemu nebezpečenstvu a mohol si zachrániť svoj život. Hoci obyvatelia tohto mesta Tulln neboli tak mocní a bohatí, predsa udatne odolávali početným zúrivým útokom mocných nepriateľov a zachránili seba a aj našich bratov, ktorí dobrovoľne ostali v meste, ktoré je najstarším v celom Rakúsku.

O niečo neskôr sa stalo nasledovné: Potom čo bol nepriateľ šťastne z Rakúska vyhnaný, prišiel, po odchode pátra gvardiána z Tullnu, kňaz páter Fortunát z Linzu s mladým kazateľom pátrom Marianusom z Viedne na kvešovanie do okolia Tullnu do Königsstettenu. Tam našli u miestneho farára, doktora svätej teológie Johanna Baptistu von Mayersheima, v jednom schátralom domčeku pohostinné prijatie a nočný odpočinok. O polnoci sa zdvihla prudká búrka, ktorá tak zosilnela, že zvrhla múry, takže všetci štyria [?], ktorí predtým šťastne unikli meču neveriacich, boli teraz v spánku bezmocne zasypaní a usmrtení.

Aj v Brucku, jednom meste na rieke Leitha a pri uhorskej hranici, sa niekoľkí bratia radi vyslovili pre potechu svojich spolubratov pripravení zostať a prijať na seba neistý osud. Zvyšní z rodiny sa ukázali nútení na útek, museli však vystáť mnohé nebezpečenstvá a nakoniec unikli, nie bez zjavnej pomoci z hora, útokom nepriateľa. Mesto sa zo

všetkých síl namáhalo ubrániť sa pred náporom nepriateľov. Keď sa však videlo byť zo všetkých strán obkľúčené a neukazovalo sa už viac žiadne východisko, opustila obyvateľov odvaha, a vrhli sa pod ochranu Turkov, ktorá nimi bola sama ponúknutá. Za guvernéra prijali medzi svoje múry takzvaného „Czausiusa“, ktorý bol za neho menovaný veľkovezírom. Tento sa navzdory všetkým obavám vynikajúco staral o blaho mesta a aj s našimi bratmi zaobchádzal nadmieru láskavo, priateľsky ich navštevoval a volal ich k sebe. Dovolil tiež – samozrejme bez hlaholu zvonov – v kláštore slúžiť omšu, bez zábran udeľovanie svätých sviatostí ako i všetky iné bežné služby. Keď prestalo obliehanie Viedne a nepriateľ bol zahnaný, bola aj tomuto mestu s jeho obyvateľmi a bratmi opäť darovaná sloboda. S nesmiernou všeobecnou radosťou sa vzdávala najvyššiemu a najlepšiemu Trojjedinému Bohu povinná vďaka, za jasotu, ktorý nedokáže vyjadriť žiadne pero. Vyššie menovaného „Ctausiusa“ opustili tí jeho, ktorí sa nachádzali na úteku. Tak ho občania zadržali a vzali ho do väzenia atď’ ...

Práve v tomto čase sme začali, v Scheibbsse, jednom malom meste v Dolnom Rakúsku, od základov stavať nový kláštor. Stavba dospela tak ďaleko, že tam bratia mohli bývať. A hoci bol dom mimo mesta pri verejnej ceste vystavený nepriateľským útokom a záhrada ešte bez múru, neochvejne bratia vytrvali s robotníkmi dňom i nocou držať stráž, pripravení odraziť nepriateľské útoky, ktoré boli viac ráz skúšané. Bola radosť vidieť, ako na tomto nechránenom a stále nebezpečnom mieste robotníci nielen nebojácne vytrvali, ale i dokonca spoločne s početnými obyvateľmi mesta, ktorí ich povzbudzovali, a pod vedením laického brata Christiána z Rakúska, dakedy vo svete vojak v Uhorsku vyrážali a so zbraňami prenasledovali podlých Tatárov a podpaľačov. Tým sa zmarilo veľa nepriateľských útokov a mesto sa zachránilo. Tak sa mohla sama naša ešte nedokončená budova nazvať „val a múr“, ktorým najdobrotivejší Boh odmenil jedinečnú úctu a náklonnosť obyvateľov voči nám chudobným kapucínom. Keďže to však nie je vec každého neochvejne a šľachetne vytrvať uprostred nepriateľov, nemá sa zamlčať, že niekoľko miest z našich bolo úplne opustených a zničených.

Keď strašný nepriateľ kresťanstva prekvitajúce Rakúsko tak ohavne spustošil a vyľudnil – kto by tu nebol videl potvrdené slovo Šalamúna o „čase rozprášenia“? Nerozprášili sa pravda len kamene, z ktorých boli postavené nádherné budovy, ale aj naši stiesnení bratia, ktorí, kedysi zjednotení v serafínskej láske, boli nútení utiecť do rôznych provincií. Avšak Bohu je vlastné zmilovať sa a uchrániť. Teraz žiari po tak mnohých a veľkých nebezpečenstvách, ktoré sú teraz prekonané, opäť veľmi často očakávaný čas zbierania: Bratia sú volaní domov! Lebo po skončení obliehania Viedne a víťazstve nad nepriateľom bol každý podľa nariadenia ctihodného definitória pridelený svojej rodine. Rovnako sa v tomto čase začína s obnovou našich zničených domov sv. Ulricha na predmestí Viedne a v Mödlingu. Nech im dobrotivý Boh daruje napredovanie a od čitateľov týchto zápiskov milostivo odvráti všetko zlo; nech im daruje pokoj za tie dni, v ktorých musela naša doba vidieť toľko nešťastia atď’.